

BUILDER **ARCHI** **TECTURE** **DESIGN**

22025

AMBASADA RP W BERLINIE

JEMS ARCHITEKCI

W NUMERZE TAKŻE:

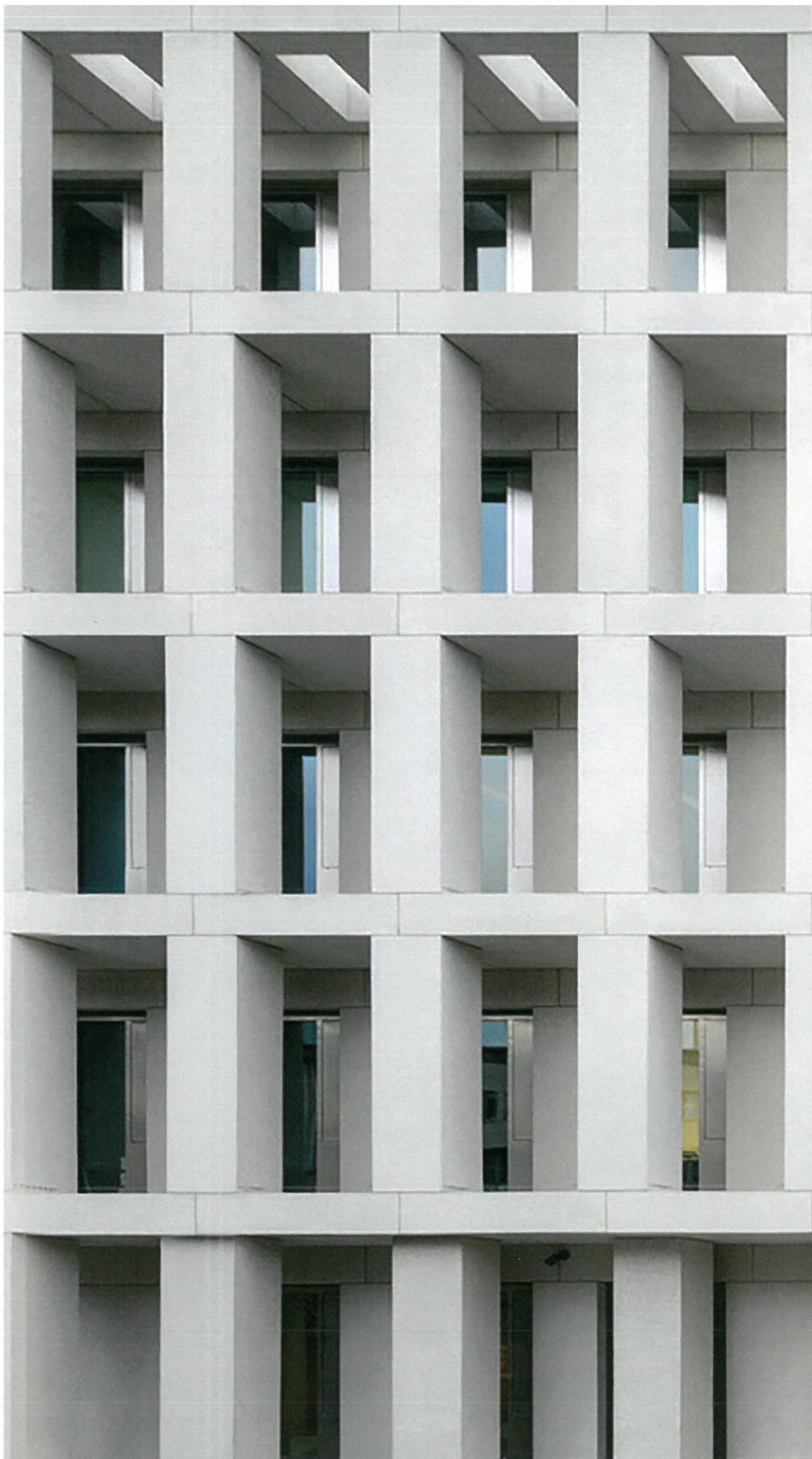
JAKI BĘDZIE 2025?

PAŁAC RZECZYPOSPOLITEJ

WARSZAWSKA CEPELIA

BIOFILIA W ARCHITEKTURZE

Archiwum: Konrad Laskowski, MSZ

Warszawska Cepelia powstanie, degradacja i odbudowa

ABSTRAKT I ARTYKUŁ POD OPIEKĄ MERYTORYCZNĄ ANDRZEJA M. CHOŁDZYŃSKIEGO, ARCHITEKTA

Powstanie

Zygmunt Stępiński zaprojektował pawilon Cepelii jako element zaplanowanej kompozycji przestrzennej, z przeznaczeniem na ekspozycję i sprzedaż polskiej sztuki ludowej¹. Projekt, zgodnie z duchem modernizmu, miał zapewniać przenikanie się przestrzeni wewnętrznej budynku z przestrzenią zewnętrzną – miejską. Miało to między innymi budzić zainteresowanie przechodniów eksponowanymi wyrobami, zarówno w celach stricte handlowych, jak też szerzej rozumianej propagandy polskiej sztuki ludowej. Jednocześnie od strony wnętrza eksponowane produkty ukazywały się na tle przestrzeni miasta, stwarzając symboliczne połączenie między tradycją i nowoczesnością.

W celu spełnienia tych założeń autor zaprojektował budynek jako dwukondygnacyjny pawilon z podpiwniczeniem w szkieletowej

konstrukcji stalowej wspartej na słupach, z elewacją w formie przeszklonych ścian ostonowych parteru, ponad którą unosiła się, w pozornym oderwaniu od ziemi, bryła piętra z przeszkleniem ujętym w ramy z blachy aluminiowej. Dążenie do jak największego przeszklenia elewacji zaowocowało zredukowaniem pomieszczeń ze ścianami, w tym części administracyjno-socjalnej, do niezbędnego minimum. Również wewnątrz, z ażurową konstrukcją schodów i zawieszonymi gablotami, miało zapewniać jak największą przejrzystość.

Pawilon został oddany do użytku z początkiem 1966 r., stając się jednym z bardziej rozpoznawalnych i charakterystycznych obiektów warszawskiego Śródmieścia.

Degradacja

W trakcie użytkowania pawilonu następował nieunikniony proces zmian. Niektóre z nich wynikały ze słabości projektowo-wykonawczych – na skutek pęknięcia szyb wprowadzono dodatkowe słupki okienne w elewacji północnej. Około 1980 r. nastąpiła zmiana aranżacji wnętrza, wprowadzająca liczne elementy drewniane i w znacznym stopniu zacierająca pierwotny charakter pomieszczeń, co spotkało się ze sprzeciwem autora projektu². Znacznie poważniejsze i bardziej drastyczne zmiany zaczęły się w latach 90., gdy po zmianach własnościowych Cepelii i wskutek spadającej dochodowości zaczęto wydzielać w budynku osobne lokale, przeznaczone na wynajem. To doprowadziło do serii daleko idących zmian zarówno we wnętrzach, jak i w zewnętrznej bryle budynku, m.in. przez rozbudowę parteru oraz usunięcie wolnostojących gablot. W 1994 r., w związku z postępującym zużyciem aluminiowych paneli elewacyjnych i brakiem funduszy na ich renowację, zastąpiono je tandetnymi płytami kompozytowymi w kolorze pomarańczowym. Obrazu degradacji dopełniło zainstalowanie na dachu dużego ekranu multimedialnego oraz instalacji dla nadmuchiwanych reklam i przeznaczenie całej

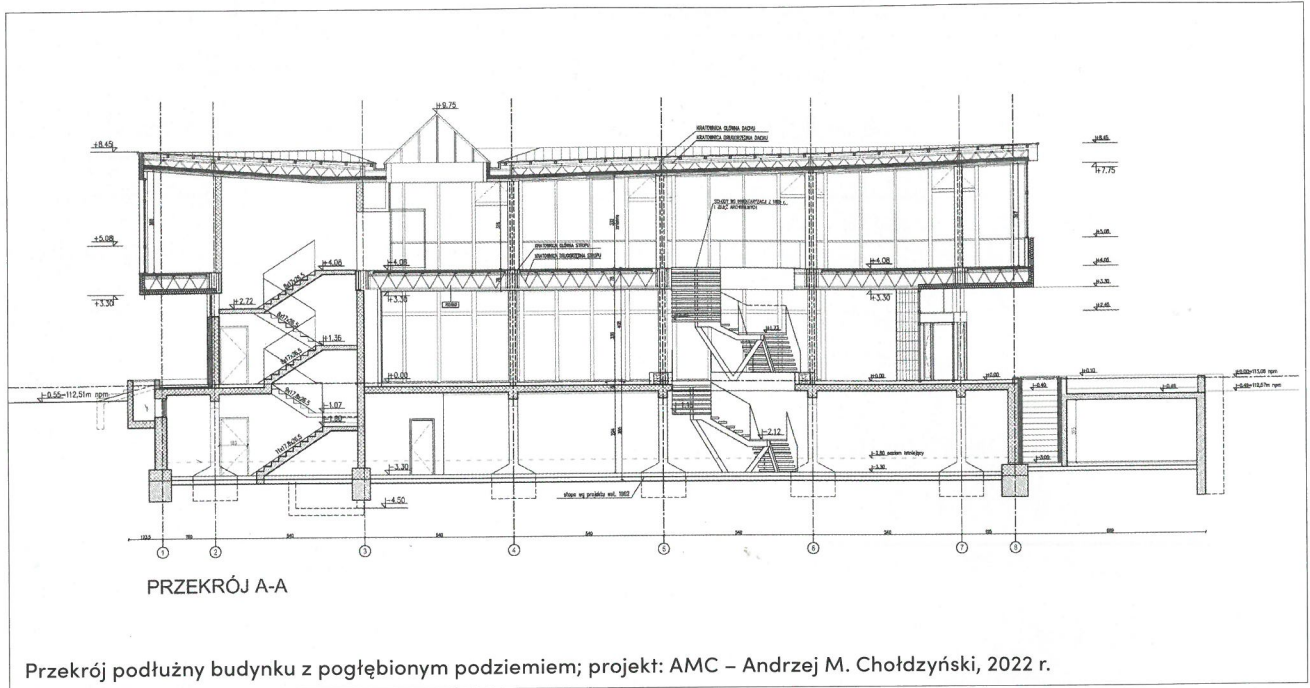

Archiwum: Leszek Luboński (AMC)

Autor podczas oddania pawilonu do użytku – 1966 r.

Wizualizacja projektu. Tomasz Birezowski, Krzysztof Bochniak - AMC - Andrzej M. Choldziński sp. z o.o. - sp. k.

elevacji piętra pod banery reklamowe. Potożony w ścisłym centrum Warszawy pawilon stał się swoistym symbolem wszelkich patologii okresu przemian ustrojowych.

W 2019 r., po ponad pięćdziesięcioletniej obecności w centrum Warszawy, sklep Cepelii w pawilonie przy Marszałkowskiej został zlikwidowany – od tej chwili budynek stał opuszczony. Rozważano nawet jego rozbiórkę, na co wpływ miały zarówno stan budynku, szczególnie rażący w centralnym punkcie miasta, jak i zmieniające się poglądy na kształtowanie przestrzeni miejskiej. Znalazło to swoje odbicie również w (ostatecznie nieuchwalonym) projekcie MPZP, zakładającym wysoką zabudowę całości narożnika Marszałkowskiej i Alej Jerozolimskich. Kres takim koncepcjom położyło jednak wpisanie pawilonu Cepelii do rejestru zabytków w dniu 4.02.2019 r. Tymczasem budynek znalazł nowego właściciela, dążącego do odbudowy pawilonu z przeznaczeniem komercyjnym na miejską funkcję usługową.

Odbudowa

Pierwsze podejście, w 2019 r., z przeznaczeniem na lokal fast food, zostało zablokowane przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W tej sytuacji właściciel zwrócił się w 2021 r. do architekta Andrzeja M. Chołdzyńskiego z zamiarem odtworzenia pawilonu w funkcji bliższej pierwotnemu przeznaczeniu. W ścisłej współpracy z konserwatorem zabytków biuro AMC – Andrzej M. Chołdzyński uzyskało decyzję o warunkach zabudowy, a następnie pozwolenie na budowę.

Istniejąca część podziemna obejmowała jedną niską kondygnację, wycofaną od strony ul. Marszałkowskiej ze względu na planowaną linię metra. Bliskość tej linii oraz przewidywany skomplikowany charakter prac ziemnych spowodowały, że ograniczono się jedynie do niewielkiego powiększenia w części północnej oraz podbicia istniejących fundamentów i obniżenia płyty podłogowej dla zwiększenia wysokości użytkowej pomieszczeń. Zostały one przeznaczone częściowo na rozszerzenie powierzchni ekspozycyjno-sprzedażowej, w części na pomieszczenia zaplecza. Parter i podziemie połączono schodami, nawiązującymi formą do schodów zaprojektowanych i wykonanych w pawilonie w latach 60.

Część nadziemna składa się z dwóch kondygnacji: piętra w całym zewnętrznym obrysie budynku oraz podciętego przeszklonego parteru, tworzącego wokół budynku podcień na prawie całym jego obwodzie. Oba poziomy pełnią funkcje handlowo-ekspozycyjne, przy zachowaniu otwartego planu i zredukowaniu osobnych pomieszczeń do niezbędnego minimum.

Konstrukcję części nadziemnej stanowi szkielet stalowy na słupach dwugązłowych, między którymi rozpięte są kratownice główne stropu międzypiętrowego oraz dachu, spięte kratownicami drugorzędowymi, na których opiera się strop z płyt korytkowych. Ekspertyza techniczna konstrukcji budynku, wykonana w 2018 r., wykazała, że stan konstrukcji jest dobry i zapewnia wystarczającą nośność. Pozwoliło to na zachowanie jej w całości w roli konstrukcji głównej budynku, z wykonaniem niezbędnych wzmocnień oraz zabezpieczeń antykorozyjnych i ogniowych zgodnie z aktualnymi wymaganiami. Wolne przestrzenie między pasami kratownic wykorzystano na rozprowadzenie instalacji. Konstrukcja stalowa, podobnie jak w oryginalnym projekcie, jest zakryta sufitami podwieszonymi, a słupy są obudowane ostojami z polerowanej stali nierdzewnej.

Elewacje budynku, w szczególności przeszkleń i okładziny aluminiowej, uległy na przestrzeni czasu degradacji w stopniu wykluczającym ich renowację i powtórne użycie. Wyjątek stanowi oryginalna ceramiczna okładzina autorstwa Stanisława Kucharskiego w narożniku od strony Alei Jerozolimskich, która po konserwacji i uzupełnieniu odzyskała pierwotne walory artystyczne.

Detale elewacji zostały odtworzone na podstawie istniejącej ikonografii, w tym archiwalnych projektów, przy zastosowaniu współczesnych technologii spełniających aktualne warunki techniczne i wymagania normatywno-użytkowe. W elewacjach przeszklonych przewidziano zastosowanie współczesnych systemów profili aluminiowych o możliwie najmniejszych przekrojach. W celu osiągnięcia pierwotnej przejrzystości budynku zaplanowano użycie szyb termoizolowanych ze szkła odżelazionego, niebarwionego, o niskim współczynniku odbicia.

Dach został potraktowany przez Zygmunta Stępińskiego jako piąta elewacja, widoczna z pięter otaczających budynków, ukształtowana rzeźbiarsko jako kompozycja dwóch przyrównanych świetlików i wielopiętrowej powierzchni tworzącej szereg wydłużonych trójkątnych piramid. Z założeniem projektu odbudowy było przywrócenie pierwotnego charakteru dachu m.in. przez usunięcie nabudowanych elementów instalacyjno-reklamowych, rekonstrukcję świetlików i wymianę pokrycia z uwzględnieniem niezbędnych izolacji cieplnych i przeciwwodnych, a także zachowanie dachu w stanie wolnym od elementów gabarytowych instalacji technicznych.

Oryginalny charakter wnętrza pawilonu został niemal całkowicie zatarty wskutek szeregu przebudów i postępującej dewastacji. Jego odtworzenie wymagało przede wszystkim rozbiórki wszystkich wtórnie wprowadzonych pomieszczeń i ich wystroju. Nieliczne tylko elementy nadawały się do renowacji i ponownego wykorzystania – m.in. fragmenty okładzin ceramicznych, takich samych jak na elewacjach, oraz stalowe drzwi windy towarowej,

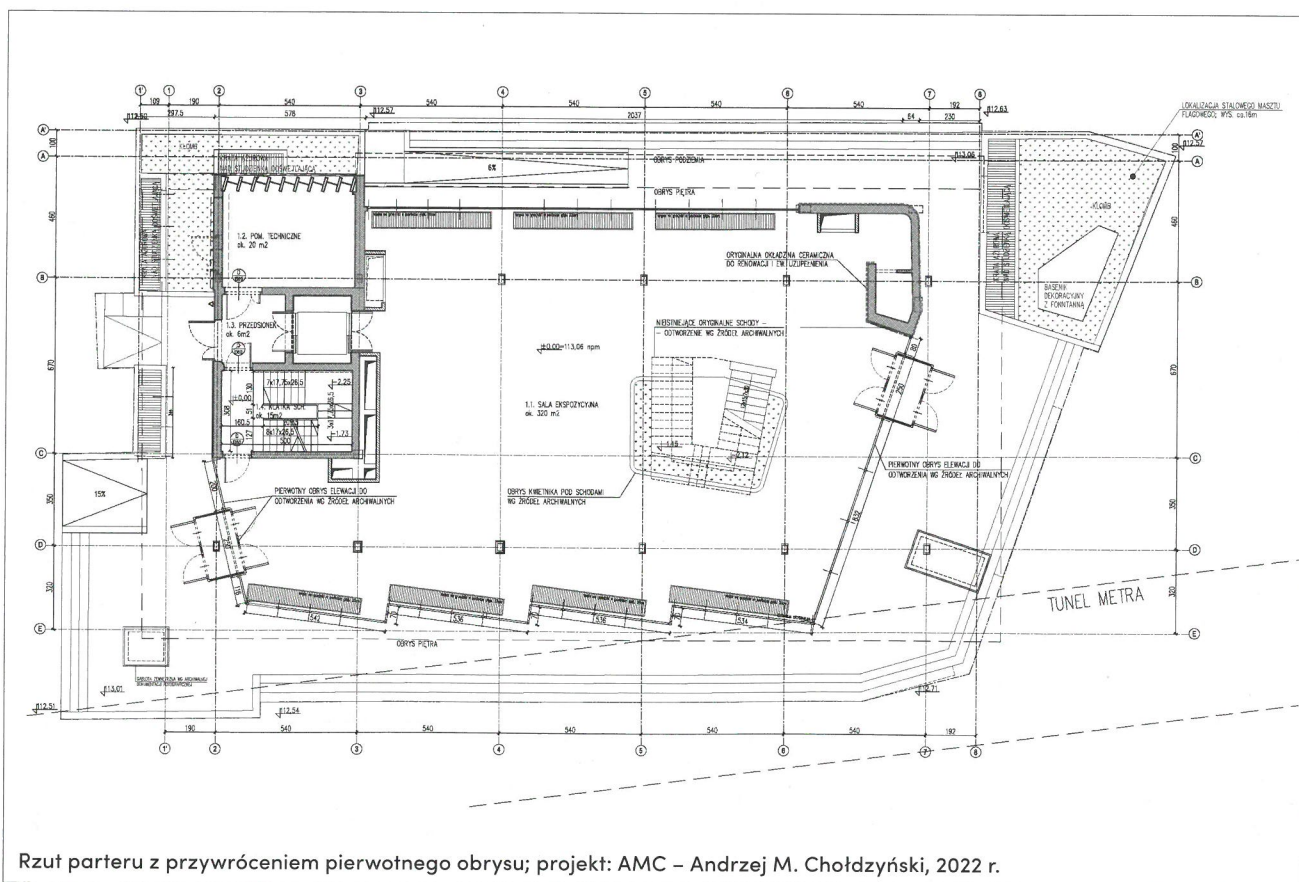
Wizualizacja projektu: Tomasz Birezowski, Krzysztof Bochniak – AMC – Andrzej M. Chotdzyński sp. z o.o. – sp. k.

które zostały wyeksponowane w pozycji otwartej. Pozostałe elementy wnętrza zostały odtworzone na podstawie zachowanej ikonografii – dotyczy to m.in. wykończenia posadzek i sufitów, oświetlenia oraz wewnętrznych schodów z drewnianymi stopniami zawieszonymi na stalowej konstrukcji.

Tekst: arch. Leszek Lubański dla AMC – Andrzej M. Chotdzyński Sp. z o.o. Sp.k.

Przypisy

1. Cepelia (właśc. Centrala Przemysłu Ludowego i Artystycznego – CPLiA) – była organizacja zrzeszająca spółdzielnie rękodzieła ludowego i artystycznego, która prowadziła placówki handlowe zajmujące się zbytem towarów produkowanych w zrzeszonych spółdzielniach, wykonywanych bądź inspirowanych twórczością polskich artystów ludowych. Źródło: Wikipedia.
2. List Zygmunta Stępińskiego z 27.11.1979 r. do dyrekcji Cepelii, zachowany w archiwum Urzędu Dzielnicy Śródmieście.

Rzut parteru z przywróceniem pierwotnego obrysu; projekt: AMC – Andrzej M. Chotdzyński, 2022 r.